

Filologiske Forelæsninger I

A.B. Drachmann: *Vergils Liv og Skrifter*

Udgivet af Sebastian Persson med en indledning af Chr. Gorm Tortzen

Indledning

I dette og de følgende numre af *Aigis* fremlægges en række hidtil uudgivne forelæsninger over klassiske emner holdt ved Københavns Universitet i årene omkring år 1900. Dette kræver en kort forklaring:

Aksel Svendsens kollegiehæfter

I sommeren 1976, da det daværende Institut for Klassisk Filologi flyttede fra Store Kannikestræde til Fiolstræde, skulle der ryddes op i skuffer og skabe. Blandt de mere mærkværdige fund var tre brune kartonkapsler, der indeholdt 39 grå kollegiehæfter, alle med navnet Aksel Svendsen skrevet med tynd og sirlig håndskrift. Ingen vidste, hvorfra de var kommet, eller hvad man skulle gøre ved dem. Jeg tog dem med hjem og har opbevaret dem i godt 30 år uden at se nærmere på dem. I foråret 2007 talte Sebastian Persson og jeg om antik undervisningspraksis, der er dokumenteret ved elevens nedskrift, og jeg kom i tanke om Aksel Svendsens hæfter, som Sebastian derefter fik overdraget til nærmere gennemsyn. Kollegiehæfternes indhold falder i to hovedgrupper:

1. Gengivelser af forelæsninger

Denne gruppe er umiddelbart den mest interessante og den, vi påtænker at udgive. Der er tale om følgende forelæsninger:

Forelæsninger over Athens Forfatningshistorie og Antikviteter af Professor Dr. phil. M. Cl. Gertz i Efteraarsemestret 1898 (2 hæfter)

Forelæsninger over Det græske Sprogs Historie af Professor Dr. phil. Vilh. Thomsen i Efteraarssemestret 1898 (3 hæfter, tredje hæfte indeholder også første del af Forelæsninger over Det latinske Sprogs Historie)

Det latinske Sprogs Historie Forelæsning af Professor Dr. phil. Thomsen i Foraarsemestret 1900 (4 hæfter)

Hellas Historie i Oldtiden indtil Alexander den Stores Tid. Forelæsninger af Professor Dr. phil. M. Cl. Gertz. Efteraarsemestret 1901 og Foraarsemestret 1902 (3 hæfter)

Vergils Liv og Skrifter. Forelæsning af Docent Dr. phil. A. B. Drachmann i Foraarsemestret 1902 (1 hæfte)

Religiøse Tilstande i den romerske Kejsertids første Aarhundreder ved Dr. A. B. Drachmann 1904 (1 hæfte)

Romerske Statsantikviteter. Forelæsning af Dr. phil. A. B. Drachmann (uden dato, 2 hæfter)

2. Indledninger til tekstgennemgange med gloser og noter

Denne gruppe har vi i første omgang ikke undersøgt nærmere

Fortolkning af Cicero: Udvalgte Breve. Forelæsning af Docent Dr. phil. O. Siesbye 1897 II (2 hæfter: indledning og enkeltkommentarer)

Fortolkning af nogle af Juvenals Satirer. Forelæsninger af Prof. Dr. phil. M.Cl. Gertz 1897 II (2 hæfter: indledning og enkeltkommentarer)

Nogle af Isokrates' Taler. Forelæsninger af Dr. phil. O. Siesbye 1898 I (1 hæfte: indledning og enkeltkommentarer)

Forelæsninger over Aristophanes' Frøerne af Professor Dr. phil. J.L. Heiberg i Foraarssemestret 1898 (2 hæfter: indledning og enkeltkommentarer)

Fortolkning af Xenophons Hellenika. Forelæsninger af Dr. phil. O. Siesbye. Efteraarsssemestret 1898 og Foraarssemestret 1899 (1 hæfte: indledning og enkeltkommentarer)

Fortolkning af Cicero: divinatio in Caecilium, in C. Verrem actio prima, in C. Verrem actionis secundae oratio prima. Forelæsninger af Dr. phil. O. Siesbye i Efteraarsssemestret 1898 (= 1. hæfte) Ciceros verrinske Taler (Oratio I §§ 121-127 oratio II helt) (= 2. hæfte, der også indeholder 1. del af Ovid: Elegiske Digte i Udvalg)

Fortolkning af Plutarkh's Pelopidas. Forelæsninger af Dr. phil. O. Siesbye i Foraarssemestret 1899 (1 hæfte: indledning og enkeltkommentarer)

Forelæsninger over Platons Gorgias af Dr. phil. O. Siesbye. Efteraarsssemestret 1899. (1. hæfte: indledning og enkeltkommentarer)

Forelæsning over et Udvalg af Ovids elegiske Digte af Professor Dr. phil. Gertz. Efteraarsssemestret 1899 (3 hæfter, hvoraf 1. hæfte også indeholder Ciceros taler: indledning og enkeltkommentarer)

Terentius: Eunuchus. Forelæsning af Professor Dr. phil. Heiberg i Foraarssemestret 1900 (1 hæfte: indledning og enkeltkommentarer) – på ydersiden af hæftet er et poststempel: 'Kjøbenhavn K 1. Omb. 22.5.00'

Forelæsninger over Quintilianus: Instit. Orator. Liber primus ved Professor Dr. phil. M.Cl. Gertz i Foraarssemestret 1900 og Efteraarssemestret 1900. (2 hæfter: indledning og enkeltkommentarer)

Demosthenes' Statstaler. Forelæsning af Dr. phil. Osk. Siesbye i Efteraarssemestret 1900 (1 hæfte: indledning og enkeltkommentarer)

Nedskrevet ved Øvelser over Lucretius I Bog hos Prof. Dr. phil. Heiberg i Foraarssemestret 1901 (1 hæfte: indledning og enkeltkommentarer)

Plinius' Breve i Udvalg ved Professor J.L. Heiberg. Efteraarssemestret 1901 (1 hæfte: indledning og enkeltkommentarer)

Euripides' Orestes. Forelæsning af Prof. J.L. Heiberg i Foraarssemestret 1903 (2 hæfter: indledning og enkeltkommentarer)

Hvem var Aksel Svendsen?

Et forsøg på at finde Aksel Svendsen gav i første omgang intet resultat, men en henvendelse til Karsten Christensen, der i mange år har arbejdet i Universitets centraladministration og kender stedets historie særdeles godt, resulterede i et brev med følgende oplysninger:

'Af Universitetets *Aarbog for 1897* fremgår, at: Axel Carl Daniel Svendsen immatrikuleredes dette år, idet han var blevet student (Spr.) fra Efterslægtsselskabets skole 1897 med 1. karakter med udmærkelse (108 p.). I *Aarbog 1898* ses, at han bestod den filosofiske prøve med mg. Eksamineret af prof. Kromann. (Høffding havde langt de fleste). Jeg kan ikke senere finde ham som kandidat.

Af værket: *Studerterne fra 1897*, Kbh. 1926 (s. 185) kan flg. korte biografi

citeres: Axel Svendsen. Axel Carl Daniel Svendsen. F. 7. juni 1879. Søn af Smedemester Svend Svendsen og Bertomine Charlotte f. Rørs. Cand. phil. 1898. Siden 1908 ansat paa Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag. Kontorchef, Skolebogholderiet.

Ugift.

Meddelelsen er ledsaget af 2 portrætfotografier. Et ungdomsbillede med studentehue og et senere. Sikkert c. 1925. Oplysningerne er angiveligt meddelt redaktionen af værket af ham selv (et spørgeskema udsendtes).

I 1897 lå Efterslægtsselskabets Skole i Østergade (nu nr. 57 – Illums bolighus) – i bagbygningen. Selskabet ejede siden 1790 hele bygningen. Den solgtes til grosserer Illum 1909, der i 1913 nedrev forhuset, bygget af rentemester Henrik Müller i 1640. Det voldte dengang noget postyr. Skolen flyttede 1913 til Slomanns gamle skole på Jacob Danefærdsvej og lå dér, til den i 1940 fik sin bygning på Hyrdevangen ved Bellahøj. Axel Svendsen har altså gået i skolen på Østergade.'

Der kan næppe være tvivl om, at hæfternes Aksel Svendsen er identisk med den i 1897 immatrikulerede Axel Svendsen, som altså i en (sprogpuristisk?) periode må have valgt at skrive sit navn med -ks-. Første hæfte er fra efterårssemestret 1897, det sidste fra 1904. Som i nutiden fuldførte mange studenter ikke deres studium, og Aksel Svendsens navn figurerer ikke i C.H. Styhr og H.F. Øllgaards *Filolog- og Magisterstat* fra 1907.

Poststemplet 'Kjøbenhavn K 1. Omb. 22.5.00' på noterne til Heibergs gennemgang af Eunuchen i forårssemestret 1900 kunne tyde på, at noterne er lavet under et studenterjob på Købmagergades Postkontor tidligt om morgenen (inden første ombæring) den 22. maj år 1900.

De to billeder af Aksel Svendsen, gengivet efter *Studerterne fra 1897*.

En forespørgsel på Gyldendals Forlag har desværre ikke givet resultat. Til gengæld har Vivi Lund, mangeårig institutsekretær ved Institut for Græsk og Latin og ivrig slægtsforsker, fundet nogle interessante detaljer om familien Svendsen i slutningen af 1800-tallet, som hun meddeler i dette brev:

I kirkebøger og folketællinger (FT) har jeg fundet diverse oplysninger, så der nu tegnes følgende billede af familien Svendsen, og tilmed får vi et lille indblik i datidens boligforhold:

9.12 1866, *Holmens Kirke* bliver Sven Mausson [helt sikkert en fejllæsning af Månsson] Svensen 32 år født Onnsted, Skåne, g. m. Berthomine Charlotte Rørs 25 år. Holmens kirkebog for 1866 giver yderligere oplysninger om, at han er 32 $\frac{1}{4}$ år og kleinsmedsvend bosat i Antonistræde 15, hun er 25 $\frac{1}{2}$ år, pige, bosat i Dübersgade 14.

Holmens kirkebog 1877-1887 (mandskøn): 7.6.1879 Axel Carl Daniel Svendsen, døbt 10.8.1879, søn af Svend Svendsen, kleinsmedemester og Berthomine Charlotte født Rørs, Holmensgade 26, fadder: frøken E. Svendsen.

Folketællingerne i 1880, 1890 og 1916 viser, at familien bor i nr. 26 i Holmensgade, det nuværende Bremerholm.

FT 1880: Der bor 11 familier i forhus og 1 familie i baghus: I alt 20 M og 26 K. Husets ejer er Caroline Concordia Heydemann, enke efter smedemester H. I stuen bor: Svend Svendsen, 45, kleinsmedemester, født i Sverrige, Berthomine Charlotte, født Rørs, 38, Kbh., Thyra Gunhild Marie, 12, Kbh., Svend Valdemar Harald, 7, Kbh., Axel Carl Daniel, under 1 år, Lenora Fransine Ivartine Hein, 19, tjenestepige.

FT 1890: Der bor nu 7 familier i forhus og 1 familie i baghus: I alt 15 M og 16 K. Husets ejer hedder nu Svend Svendsen og er flyttet til 1. sal: Svend Svendsen, 55, klejnsmedemester, Berthomine Charlotte, 48, husmoder, Thyra Gunhild Marie, 22, Axel Carl Daniel, 10, Elna Berthomine Adolphine, 8, Alfonse Henriette Holler, 19, Amager, tjenestepige [bemærk at Svend 7 år fra 1880 enten må være død eller holde sig andetsteds, men at der er kommet et barn mere].

FT 1916: Der bor nu kun 21 personer i selve ejendommen og 2 i lejligheder, hvortil der er værksted eller lign., og husets ejer er nu enkefru B. Svendsen, som nu bor på 2. sal sammen med sin ugifte datter Thyra Gunild (sic) Marie. Yderligere oplysninger får man også i denne FT, nemlig at Berthomine lever af sin formue, som er i alt på 58.400 kr., årlig indkomst 2950 kr., skat til stat er på 29,04 kr. og til kommunen 30,83 kr. og stakkels Thyra har hverken indkomst eller formue, der står bare 0.

Der bor en smedemester i huset med en god indkomst og formue; jeg går ud fra, at han evt. har overtaget forretningen.'

Som man kan se, er oplysningerne om Aksel Svendsen talrige før og under studietiden, mens hans senere liv er mere dunkelt. Det er endnu ikke lykkedes at finde ud af, hvornår han døde, hvem der afleverede de 39 kollegiehæfter til Instituttet, eller hvornår det skete. Bibliotekaren i 1970'erne, Minna Skaft Jensen, erindrer efter de mange år ikke at have set kapslerne med hæfterne. Nogle påklæbte labels med en skrift, der umiskendelig ligner hendes, tyder dog på, at afleveringen er sket først i 70erne, muligvis til instituttets daværende sekretær Ellen Nielsen.

Hvis de igangværende undersøgelser bringer nye oplysninger, vil de blive bragt i forbindelse med de følgende udgivelser af Aksel Svendsens noter i *Aigis*.

Værket *Studerterne fra 1897*, som Karsten Christensen refererer til, blev udgivet i anledning af 25års studenterjubilæet (med nogen forsinkelse) i 1926. Udgiveren, theologiprofessor Niels Munk Plum, giver i forordet nogle interessante statistiske oplysninger: Hele studenterårgangen 1897 var på 403, incl. privatister og vinterek-samen. Af disse gik ca. 2/3 på universitetet, hvor de et år efter immatrikulationen tog filosofikumeksamen (cand. phil.). En forbløffende stor del fik aldrig taget nogen afsluttende eksamen, men gik ud i erhvervslivet eller til stillinger bl.a. i realsko-levænet. 54 blev cand. theol., 81 cand. jur., 69 cand. med., 27 cand. mag., 34 cand. polyt., 5 blev tandlæger, 3 cand. pharm., 2 dyrlæger, 1 landbrugskandidat, i alt 277 med en kandidatgrad ud af 403 studenter. Antallet af kvindelige studenter og fær-dige kandidater er meget lille, men blandt dem er Ada Adler.

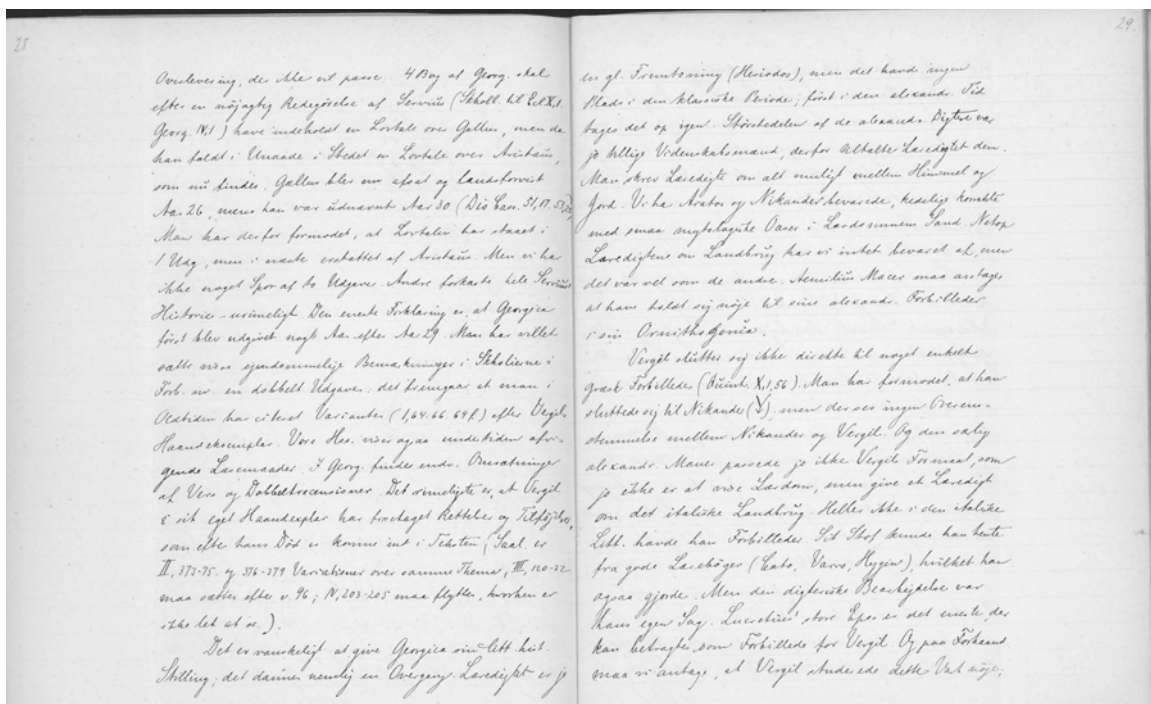
Det er også ganske tankevækkende, at så mange (28) var døde ved 25års jubilæet.

Hvordan er forelæsningerne blevet skrevet ned?

Docent Sten Ebbesen har mundtligt givet følgende oplysninger om den undervisningspraksis, som kollegiehæfterne er et udtryk for. Fra middelalderens universi-tetsundervisning kender man fænomenet *dictare ad pennam* 'at diktere til pennen', dvs. at læreren ganske langsomt, fremsiger (oplæser), hvad han vil formidle til stu-denterne, således at de undervejs kan skrive stort set det hele ned. Denne rå-nedskrift kan studenten senere renskrive og redigere. Resultatet kaldes en *reportatio*. Fænomenet er også velbevidnet i eftermiddelalderlig tid. Ofte førte det til, at man ved eksaminationer forventede, at eksaminanden nogenlunde ordret kunne gengive hvad læreren oprindeligt havde dikteret. I slutningen af 1960erne praktiseredes diktatet stadig af visse lærere ved Thessaloniki Universitet i Græken-land. Sten Ebbesen har godt nok ikke selv oplevet det under sit studium dér, men man kunne købe studenterreportationer med titler som *Græsk sproghistorie i følge professor Andriotis' forelæsninger*. Sten Ebbesen har i begyndelsen af 1960erne fra sin latinlærer Thure Hastrup, der var rektor på Aurehøj Statsgymnasium, hørt, at A.B. Drachmann var en af de sidste professorer hertillands, der underviste på

denne måde. I følge Hastrup skal han med sin lille, pibende stemme have oplæst sit manuskript langsomt og med pauser mellem sætningerne.

Der er ingen tvivl om, at Aksel Svendsens noter er renskrifter af en sådan nedskrift. Den følgende gengivelse af Drachmanns forelæsninger over *Vergils Liv og Skrifter* viser tydeligt, at der ikke er tale om afskrift af professorens eget manuskript (se fx bemærkningen s. 12: 'Derfor maa Dr. være udførlig, hvor han giver sine egne Meninger, som ellers ikke findes' – og slutordene: 'Et Specialskrift over Vergil findes ikke, saadant et, som Drachm. her har givet os med alt, hvad en Filolog bør vide.'). Diverse afskriverfejl, som er velkendte fra de middelalderlige håndskrifter, bekræfter indtrykket af en afskriver, der kender sit materiale godt og selv korrigerer fejlhuskninger undervejs. Der er altså tale om en redaktion af en mundtlig fremstilling, som dermed er blevet gemt for eftertiden.

Et opslag i Aksel Svendsens noter.

Hvad kan forelæsningerne bruges til?

For den moderne læser giver forelæsningerne et interessant indblik i forholdene ved Københavns Universitet omkring år 1900 og den høje standard, undervisningen tydeligvis har haft.

Alle forelæsere viderebringer andres meninger, og Vergil-forelæsningerne er et godt eksempel på den temmelig negative holdning, man i Tyskland og de skandinaviske lande havde til den romerske litteratur og dens forhold til den langt højere agtede græske.

Det er endnu ikke undersøgt til bunds, hvor mange af forelæsningerne der senere er udgivet i bogform. *Vergils Liv og Skrifter* er i hvert fald ikke. Drachmann udgav i 1897 *Guderne hos Vergil*, men har herefter ikke publiceret noget registreret værk om Vergil. Side 161 skriver han om guderne: 'Tag guderne bort af Iliaden eller Odysseen, og hvad bliver der tilbage? Fortællinger om et mægtigt krigsforetagende, hvortil tusinders skjæbne var knyttet, om store menneskers lidenskaber og kampe – hvad ved jeg alt; eller om en enkelt mands standhaftige fastholden ved kjærligheden til sit fæderland, sine kjære og sin kongemagt, om hans sjældne kløgt og snarrådighed, der frier ham af utallige trængsler og omsider fører ham til målet. Gjør det samme ved Æneiden, og hvad bliver der tilbage? En kjærlig søn, der rejser, han ved ikke selv hvorhen, og slås, han ved ikke selv hvorfor. Sagen er den, at de Homeriske digte interesserer ved deres handling og ved den alene; Æneiden interesserer i første linie ved sin tendens og kun sekundært ved sin handling.'

Professorkollegaen J.L. Heiberg har i *Den græske og romerske Litteraturs Historie i Omrids* (Kbh. 1902, s. 156-157) givet en yderst negativ beskrivelse af Vergils digt (særligt bør man mærke sig fodnoten: 'En Oversættelse af Aeneiden, der imidlertid mere end Originalen minder om vort Nationalepos om den Helt, der tog en Rejse fra Kallundborg til Aars, er udgivet af O. Kjær, Kbhvn. 1886'). Set i det perspektiv er Drachmanns vurderinger ganske sobre!

Aksel Svendsens gengivelse af Drachmanns og andres forelæsninger kunne måske give anledning til, at nogen ved en senere lejlighed foretager en nærmere undersøgelse af undervisningens mål og midler på Københavns Universitet omkring år 1900.

I øvrigt skal vi minde om, at Donats Vergilbiografi, som Drachmann henviser til, findes oversat i *Aigis* 2006,1.

Udgivelsesprincipper

Vi har prøvet at gengive Aksel Svendsens nedskrift så tro som muligt. Det medfører, at fejl, overstregninger og andet er gengivet, som de står i håndskriftet. I margin anføres håndskriftet sidetal. Det ville være fristende at udstyre forelæsningsen med noter og forklaringer, men formålet med udgivelsen er i første omgang at bringe teksten frem i lyset.